

10. Хрущев С. В. Физическая культура детей с заболеваниями органов дыхания: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / С. В. Хрущев, О. И. Симонова. — М.: Издательский центр «Академия», 2006. — 304 с.

11. Частные методики адаптивной физической культуры: учебник / под общ. ред. проф. Л. В. Шапковой. — М.: Советский спорт, 2007. — 608 с.: ил.

Отримано 28.01.2013 р.

Р. К. Тараненко,
старший викладач

ПІДГОТОВКА ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

У статті йдеться про розвиток зарубіжної та вітчизняної реабілітології, а також проблеми й перспективи навчання і працевлаштування майбутніх фахівців-реабітологів.

Ключові слова: фізична реабілітація, фахівець з фізичної реабілітації, фізіатрія, фізіотерапія.

Постановка наукової проблеми та аналіз останніх досліджень. Напрямок «Здоров'я людини» сьогодні представлений двома спеціальностями — «Валеологія» та «Фізична реабілітація». З огляду на стан здоров'я населення нашої держави, актуальність таких професій не викликає сумніву. Але спеціалісти з фізичної реабілітації, як і на початку становлення їх професії продовжують стикатися з проблемою визнання та працевлаштування, особливо лікарями та адміністрацією лікувально-профілактичних установ.

Завдання дослідження — проаналізувати діючі нормативно-правові акти, що регламентують становлення, розвиток і перспективи вітчизняної фізичної реабілітації.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. В Україні спеціальність «Фізична реабілітація» пройшла певне формування у середині 90-х рр. XX сторіччя. Значною мірою це відбулось завдяки розширенню контактів і обміну досвідом з органами охорони здоров'я зарубіжних країн. Варто зазначити, що підґрунтям послужив великий досвід із використання ЛФК, накопичений у країнах колишнього СРСР іще з часів Другої світової війни.

У 1994 р. у Київському державному університеті фізичного виховання та спорту, а також у фізкультурних інститутах України кафедри ЛФК і лікарського контролю реорганізуються в кафедри фізичної реабілітації, де здійснюється навчання студентів з цієї дисципліни.

У 1997 році у Львівському інституті фізичної культури розроблено кваліфікаційну характеристику професії «Фахівець фізичної реабілітації». В Центрально-Українському регіоні проблемами реабілітації займаються такі вчені як А. Й. Григор'єв, В. С. Язловецький та ін. [2, с. 40–10; 4, с. 13–18].

У 1997 році Державний комітет з фізичної культури і спорту затвердив та погодив з Міністерством праці України Кваліфікаційну характеристику нової професії, після чого дану спеціальність було затверджено Кабінетом Міністрів України і внесено до Державного класифікатора професій України.

Фахівців з фізреабілітації сьогодні готують понад 20 українських ВНЗ, підпорядкованих переважно Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України [3, с.76, 85].

Дослідження з термінологічних питань науковця зі Львівського державного університету фізичної культури А. М. Герцика допомогли розкрити вітчизняне тлумачення термінів «фізична реабілітація» і «фахівець з фізичної реабілітації», а також виявили подібність між національним трактуванням терміну «фізична реабілітація» та інтернаціональним трактуванням терміну «фі-

зична терапія» (physical therapy). Було виявлено, що словосполучення «фізична реабілітація» не використовується у економічно розвинутих країнах як назва галузі чи спеціальності. Знайти визначення фізичної реабілітації взагалі не вдалося. Терміни «фізична терапія» і «фізіотерапія» у англomовних літературних джерелах є синонімами, а у вітчизняній науково-методичній літературі термін «фізична терапія» не поширений [1, с. 342–346].

Для назви медичної галузі у англomовних джерелах замість прийнятого в нашій державі терміну «фізіотерапія» використовують інші терміни, наприклад «фізіатрія». За визначенням сучасних медичних словників, фізіатрія є розділом медицини, що займається профілактикою, діагностикою та лікуванням хвороби чи травми, а також реабілітацією наявних порушень або аномалій психосоматичного розвитку з використанням фізичних (світло, тепло, холод, вода, струм, терапевтичні вправи, механічні прилади) та інколи фармацевтичних засобів. Використовуються також такі назви, як фізіатрікс, фізична медицина, фізична медицина і реабілітація, фізична та реабілітаційна медицина [5, 6].

Зараз українські студенти мають змогу навчатися за напрямом підготовки «Здоров'я», здобуваючи професії фахівця фізичної реабілітації або валеолога-педагога. До отримання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», суттєвої різниці у переліку навчальних дисциплін не існує.

У Законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» чітко зазначено зокрема такі види реабілітації:

➤ *фізкультурно-спортивна реабілітація* — система заходів, розроблених із застосуванням фізичних вправ для відновлення здоров'я особи та спрямованих на відновлення і компенсацію за допомогою занять фізичною культурою та спортом функціональних можливостей її організму для покращання фізичного і психологічного стану;

➤ *фізична реабілітація* — система заходів, спрямованих на вироблення та застосування комплексів фізичних вправ на різних етапах лікування і реабілітації, що забезпечують функціональне відновлення особи, виявляють і розвивають резервні та

компенсаторні можливості організму шляхом вироблення нових рухів, компенсаторних навичок, користування технічними та іншими засобами реабілітації, виробами медичного призначення.

Цілком очевидно, що вищенаведені види реабілітації знаходяться у компетенції саме фахівця фізичної реабілітації [7].

Що ж стосується нормативної бази Міністерства охорони здоров'я України, то варто виділити наступні накази, що стосуються фахівців з фізичної реабілітації. Наказ МОЗ України від 27.10.2008 р. № 614 «Про подальший розвиток та удосконалення лікарсько-фізкультурної служби в Україні». У пункті 2.8.1. Примірної посадової інструкції медичної сестри (інструктора) з лікувальної фізкультури вказується, що «...на посаду інструктора з лікувальної фізкультури також можуть призначатись фахівці, які мають вищу фізкультурну освіту за спеціалізацією «фізична реабілітація». Ці фахівці вважаються такими, що мають спеціальну підготовку з лікувальної фізкультури».

Сьогодні цей нормативний документ скасовано наказом МОЗ України від 06.08.2010 р. № 660 «Про скасування наказів МОЗ, які підлягали державній реєстрації, але не зареєстровані в Міністерстві юстиції України».

А чинним вважається наказ МОЗ України № 176 від 29.03.2011 р. «Про затвердження примірних посадових інструкцій та кваліфікаційних характеристик з метою поліпшення лікарсько-фізкультурної служби в Україні», у якому в додатку наведено вимоги призначення на посаду інструктора з ЛФК фахівців, які мають вищу фізкультурну освіту за спеціалізацією «Фізична реабілітація», що практично відповідає попередньому наказу за № 614 МОЗ України від 27.10.2008 р.

Однак, підготовка фахівців-реабілітологів в Україні стикається з рядом проблем:

1. Відсутність підручників та навчальних (навчально-методичних) посібників із багатьох дисциплін з фізичної реабілітації.
2. Незадовільне забезпечення навчальним обладнанням кабінетів доклінічної практики у ряді ВНЗ.

3. У багатьох ВНЗ існує обмежена можливість студентів-реабілітологів у виборі баз для проходження навчальної та переддипломної практик, що різко знижує рівень професійної підготовки.

4. Недостатня кількість професорсько-викладацького складу, які є дипломованими чи сертифікованими спеціалістами зі здоров'я людини (а не медицини!) у ряді вищих закладів освіти, що готують фахівців фізичної реабілітації.

Що ж стосується професійної діяльності реабілітологів, то група науковців Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка під керівництвом професора-реабітолога А. Й. Григор'єва у фундаментальній праці — 10-томному виданні «Енциклопедія фізичної реабілітації» — зазначають, що фахівці фізичної реабілітації можуть працювати у спеціалізованих дошкільних закладах: інтернатах, дитячих будинках, у навчально-реабілітаційних центрах, лікарнях, поліклініках, диспансерах, будинках відпочинку і профілакторіях, специфіка діяльності яких пов'язана з фізичною реабілітацією.

На фахівців фізичної реабілітації покладаються такі функціональні обов'язки:

- проведення обстежень осіб, які підлягають реабілітації та аналіз результатів цих обстежень;
- вивчення історії хвороби, анамнез пацієнта, консультації з лікарем, формування висновку про потребу та можливі результати програми фізичної реабілітації;
- складання й обговорення з пацієнтом реабілітаційних заходів;
- реалізація реабілітаційної програми;
- контроль за ефективністю реабілітаційної програми та внесення необхідних коректив;
- інформування оточення реабілітанта (члени педагогічного колективу, родичі) щодо співпраці пацієнта в реалізації програми;
- надання вказівок масажистам, медсестрам, допоміжному персоналу щодо їхньої участі в реабілітаційному процесі;
- підвищення власного професійного рівня;

- ведення відповідної планової, облікової і звітної документації;
- поєднання і здійснення виховної роботи у процесі реалізації програм фізичної реабілітації;
- забезпечення дотримання техніки безпеки проведення занять;
- пропаганда здорового способу життя.

Незрозумілим лишається обґрунтування Горлівського регіонального інституту ВМУРоЛ «Україна» можливостей випускників-реабілітологів працювати за такими первинними професіями:

- лікар з лікувальної фізкультури;
- лікар з лікувальної фізкультури та спортивної медицини;
- лікар зі спортивної медицини;
- лікар спортивний (збірної чи клубної команди);
- лікар-фізіотерапевт;
- вихователь соціальний по роботі з дітьми-інвалідами;
- вчитель з корекційної освіти;
- консультант психолого-медико-педагогічної консультації;
- консультант центральної психолого-медико-педагогічної консультації;
- консультант з питань здорового способу життя;
- методист з фізичної культури;
- молодший науковий співробітник (валеологія);
- науковий співробітник (валеологія);
- науковий співробітник-консультант (валеологія);
- керівник секції спортивного напрямку;
- методист-валеолог;
- педагог-валеолог;
- молодший науковий співробітник (рекреалогія);
- науковий співробітник (рекреалогія);
- науковий співробітник-консультант (рекреалогія);
- фахівець із санаторно-курортної справи.

Висновки. Власне, єдиним документом, який певною мірою визначає місце фахівця фізичної реабілітації в лікувально-профілактичних закладах вітчизняної системи охорони здоров'я є інструктивний лист МОЗ України № 12103.04/22 від 05.11.2001 р.,

у якому пропонується вводити у профільних ЛПЗ посади фахівців з фізичної реабілітації та призначати на них випускників ВНЗ фізичної культури III–IV рівнів акредитації, а посадові оклади спеціалістів з фізичної реабілітації рекомендується установити на рівні схемних посадових окладів лікарів інших спеціальностей.

Але й сьогодні такі посади відсутні у більшості лікувально-профілактичних установ, а фахівців фізичної реабілітації у розумінні керівництва лікарень варто відносити, у кращому випадку, до середнього медичного персоналу. Специфічною є подальша реакція МОЗ України на фізреабітологів — випускників вищих навчальних закладів педагогічного та фізкультурного профілів. До переліку лікарських спеціальностей було включено спеціальність «лікар-реабітолог». Це нагадує ситуацію з медичними (клінічними) психологами, які закінчили педагогічні або класичні вищі начальні заклади. Терміново у переліку лікарських спеціальностей з'явилась «лікар-психолог», яка власне є абсурдною за своїм тлумаченням.

Однак є й позитивні моменти у подальшому працевлаштуванні та формуванні статусу українських фізреабітологів. Всеукраїнська Асоціація фізичної терапії добивається зміни назви «фахівець фізичної реабілітації» на «фізичний терапевт», розширення прав таких спеціалістів, більшої їх автономності.

Крім того, автором статті було внесено пропозиції до Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, щодо створення робочих місць для реабітологів у закладах з інклюзивним та інтегрованим навчанням. Цю ініціативу підтримав Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського.

В статтє идєт рєчє о развитии зарубежной и отечественной реабилитологии, а также проблемах и перспективах обучения и трудоустройства будущих специалистов-реабилитологов.

Ключевые слова: фізическая реабилитация, специалист по физической реабилитации, физиатрия, физиотерапия.

The article focuses on the development of foreign and home rehabilitation, as well as the problems and prospects of future employment and training specialist rehabilitation.

In Ukraine the specialty «Physical Rehabilitation» was apparently forming in the mid 90-ies of XX century. Largely this is due to the expansion of contacts and exchange experiences with health authorities in foreign countries. It should be noted that the foundation served as a great experience with the use of gymnastics gained in the former USSR, even since the Second World War.

Rehabilitation specialist today are prepared by more than 20 Ukrainian universities mostly subordinated the Ministry of Education, Youth and Sports of Ukraine.

Now Ukrainian students have the opportunity to study the field of «Health», getting a profession expert physical rehabilitation or valeologist-teacher. Before the educational qualification of «bachelor», a significant difference in the list of subjects does not exist.

However, training-rehabilitator in Ukraine faces a number of problems:

1. Lack of textbooks and teaching (teaching) benefits from many disciplines in physical rehabilitation.

2. Inadequate training equipment cabinets to clinical practice in some institution.

3. In many universities there is limited opportunity to students rehabilitators in selecting bases to undergo training and undergraduate practices that dramatically reduces training.

4. Insufficient number of faculty members who are certified or certified professionals of health (not medicine!) A number of institutions of higher education trains specialists in physical rehabilitation.

However, there are positive aspects in further employment status and formation of Ukrainian rehabilitators. Ukrainian Association of physical therapy seeks change the name «physical rehabilitation specialist» to «physical therapist», empowering these professionals, their greater autonomy. In addition, the authors have made proposals to the Ministry of Education, Youth and Sports of Ukraine, to create jobs for rehabilitators in schools with inclusive and integrated education. This initiative is supported by the Kirovograd Regional Institute of Postgraduate Education named after Vasil Sukhomlynsky.

Key words: physical rehabilitation, expert in physical rehabilitation, psychiatry, physical therapy.

Список літератури

1. Герцик А. М. Трактуння ключових термінів в освітньо-професійній галузі фізичної реабілітації / А. М. Герцик // Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Вип. 7: в 3 т. — Л., 2003. — Т. 1. — С. 342–346.
2. Григор'єв А. Й., Балан М. М., Рацул А. Б. Енциклопедія фізичної реабілітації: Науково-методичне видання. / А. Й. Григор'єв, М. М. Балан, А. Б. Рацул. — Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2008. — 712 с.
3. Стандарти: Інформаційний показчик. — К.: Держстандарт України, 1998. — № 5. — С. 76, 85.
4. Язловецький В. С. Основи фізичної реабілітації. / В. С. Язловецький, Г. Е. Верич, В. М. Мухін. — Кіровоград: РВВ КДПУ імені Володимира Винниченка, 2004. — 238 с.
5. Psychiatry — definition of psychiatry in the Medical dictionary — by the Free Online Medical Dictionary, Thesaurus and Encyclopedia. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http:// medical- dictionary. thefreedictionary.com/psychiatry](http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/psychiatry).
6. Psychiatrist — definition of psychiatrist in the Medical dictionary — by the Free Online Medical Dictionary, Thesaurus and Encyclopedia. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://medical-dictionary. thefreedictionary.com/psychiatrist](http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/psychiatrist).
7. <http://www.physrehab.org.ua/>